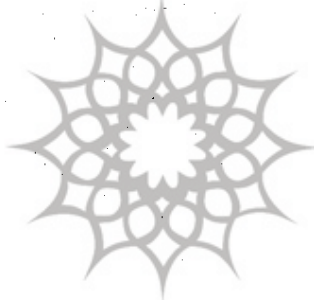

بلکه در پی فرار وی از آن است.

فصول این کتاب ارزشمند از این قرارند: ۱- نظریه طبیعت‌گرایانه وجود و روش
فلسفه؛ ۲- نظریه پدیدارشناختی وجود؛ وجود مطلق آگاهی؛ ۳- نظریه پدیدارشناختی
وجود؛ نیت‌مندی آگاهی؛ ۴- آگاهی نظری؛ ۵- شهود؛ ۶- شهود ذوات؛ ۷- شهود فلسفی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تفکر ماکس شلر*

محسن محمودی^۱
کارشناسی ارشد دانشگاه مفید

Frings Manfred, the Mind of Max Scheler, Marquette University Press, 2001.

این کتاب معرفی و گزارشی جامع و همه جانبه از افکار و ایده‌های یکی از بزرگترین اندیشمندان و پدیدارشناسان قرن اخیر می‌باشد. نویسنده کتاب، پروفیسور منفرد فرینگز ویراستار و سرپرست مجموعه آثار ماکس شلر، به مدت سه دهه تلاش کرده است تا جایگاه واقعی اندیشه ماکس شلر و تأثیر او بر اندیشه‌های اندیشمندان پس از وی در حوزه‌های مختلف را نشان دهد. پروفیسور فرینگز سخنرانی‌های متعددی در مورد شلر در انجمن‌ها و کنفرانس‌های مختلف داشته‌اند و آثار متعددی در این زمینه تألیف کرده‌اند. آثار وی به زبان‌های چینی و ژاپنی و فرانسه ترجمه شده و توسط افراد تأثیرگذاری از جمله پاپ ژان پل دوم و مارتین هایدگر خوانده شده و مورد تحسین قرار گرفته است. این اثر وی کامل‌ترین کتابی است که بر اساس مجموعه آثار شلر تدوین و تألیف شده است.

چاپ دوم این کتاب با بازنگری مجدد در سال (۲۰۰۱) توسط انتشارات دانشگاه مارکوئت^۲ در ۳۲۴ صفحه به چاپ رسیده است. این کتاب می‌تواند به شکل یک کتاب درسی برای مبتدیان و حتی متخصصان قابل استفاده باشد.

در مقدمه کتاب نویسنده هدف از تألیف این کتاب را بیان کرده است. این کتاب شکاف طولانی عدم توجه شایسته به اندیشه‌های شلر را که در نوشته‌های فلسفی وجود دارد پر می‌کند و دید نسبتاً همه جانبه‌ای در مورد ایده‌های شلر به خوانندگان آثار پانزده جلدی وی (که بخش زیادی از آنها در کل آثار پراکنده است)، می‌دهد. چون آثار شلر در اکثر موارد به صورت انبوهی از مطالب بدیع و بدون نظم مرسوم در کتاب‌های تعلیمی نوشته شده و بعضی از آنها به پایان نرسیده و یا به

* منفرد فرینگز

۱- نگارنده با درک اهمیت شلر و در جهت فهم اصلی از اندیشه‌های وی مکاتباتی با پروفیسور فرینگز انجام شد و ایشان با بزرگواری تمام که در روزگار ما کمیاب است نسخه‌ای از این کتاب را در اختیار قرار دادند. در اینجا از ایشان سپاسگزاری می‌کنم.

2- Marquette University Press

این دانشگاه در ایالت ویسکانسین آمریکا در شهر میلواکی قرار دارد.

شکل سخنرانی بوده است، اهمیت کتابی مثل این کتاب را برای رسیدن به درک درستی از آراء شلر نشان می‌دهد. مبنای کار فرینگز مجموعه آثار شلر و هزاران برگ نوشته‌های پس از مرگ وی و آثار ترجمه نشده به انگلیسی شلر است. ایده‌های شلر به گفته فرینگز در اندیشه‌های هایدگر، هوسرل، نیچه، لویناس، مرلوپنتی، راسل، سارتر، ویتگنشتاین و دیگران پرورده شده است که اهمیت وی کمتر از این متفکران نیست.

مسئله اصلی شلر چنانکه خود در اواخر عمر بر آن تأکید داشته است «چیستی انسان» و «جایگاه انسان در طبیعت» است. این مسئله شلر را بیشتر از سایر مسائل به خود مشغول داشته است. شلر این مسئله را فقط به شکل فلسفی آن مطرح نمی‌کند بلکه بر حسب ترم‌های جامعه‌شناسی، متافیزیک، فلسفه دین، روانشناسی، اخلاق و انسان‌شناسی نیز بیان می‌کند.

این کتاب در نه بخش بزرگ تنظیم شده است. بخش اول با عنوان «اخلاق ارزش‌ها و شخص» خود به چهار بخش فرعی تقسیم می‌شود که خود این بخش‌های فرعی به سه قسمت C, b, a تقسیم می‌شوند. این بخش‌ها شامل گزارشی است از کتاب مهم شلر به نام «فرمالیسم در اخلاق و اخلاق غیرفرمال/ ارزش‌ها» که شامل پدیدارشناسی ارزش‌ها و درجه‌بندی ارزش‌ها از حیث مراتب شناختی آنها برای انسان است. همچنین از پیشین عاطفی (برای شلر هم مثل هوسرل پیشین «a priori») فقط فرمال نیست چنانکه کانت می‌اندیشید بلکه می‌تواند به عنوان ماده شناخت البته شناخت عاطفی باشد و وجود کارکردی ارزش‌ها و نظم عشق^۱، زمان و مکان و سرنوشت، هستی شخص، موقتی بودن نیک و بد و جایگاه آنها در حوزه اخلاق بحث می‌شود. برای شلر ارزش‌ها مطلقند ولی شناخت ما از ارزش‌ها نسبی هستند. بنابراین ارزش‌ها از حیث ظهورشان بر ما و در نسبت شناختی با انسان نسبی می‌شوند و در عین حال بدون انسان ظهور و بروز می‌تدارند و به این معنا عینی^۲ محسوب می‌شوند. شلر نقدهای جدی بر اخلاق صوری کانت وارد می‌کند و پیش‌فرض‌های کانت را در صوری کردن اخلاق به چالش می‌گیرد. از جمله این پیش‌فرض‌ها یکی گرفتن پیشین با عقلانی است. از نظر شلر پیشین متحصص به حوزه عقل نیست. فصل دوم «اینترسوبژکتیویته^۳ پدیدارشناسانه» نام دارد. این فصل چهار بخش عمده دارد که از اولویت دیگری در تجربه عاطفی، پیدایش مسئله دیگری در نوشته‌های فلسفی، برهان برای پدیدار احساس و روحیه شریک بودن و تعلق^۴ و خود دیگر، دیگری و خود و نقش بدن زنده، چهار سطح احساسات همدلانه بحث می‌کند. بحث بسیار جذابی درباره بدن

1-Ordo Amoris

2- Objective

۳- برای ترجمه intersubjectivity میان ذهنیت و هم ذهنیت یا بین‌الذهانیت افاده معنای کامل نمی‌کنند.

4- communality

در شلر وجود دارد. به نظر شلر بدن انسان هم‌بافته به عالم اوست. یعنی تفکیک‌های بدن و عالم یا ذهن و بدن را نمی‌پذیرد. از این مباحث شماری از فیلسوفان تحلیلی ذهن معاصر استفاده کرده‌اند ولی به لحاظ مبنا این فلسفه‌ها فرق می‌کنند. فصل سوم «چهار صورت اجتماعی هم بودی با دیگر اشخاص» نام دارد که درباره جامعه و شخص کامل و زندگی جمعی بحث می‌کند.

فصل چهارم «پدیدارشناسی تجربه دینی» نام دارد و به مباحث مهمی از جمله جنبه‌های مناقشه‌آمیز پدیدارشناسی، حوزه‌های ذاتی^۱ در آگاهی و حوزه امر مطلق، جایگاه خاص عمل دینی در آگاهی و تفاوت بین ایمان و باور می‌پردازد. از نظر شلر اعمال دینی با هیچ‌یک از اعمال دیگر قابل مقایسه نیست. شناخت واقعی خدا تنها از طریق خود-افشایی خدا در ایمان حاصل می‌شود و این خود-افشایی هستی‌شناختی است نه عقلانی و شناختی بنابراین تنها با قلب یا مرکزی‌ترین نقطه هستی‌شخص که همان ساختار عاطفی وجود اوست^۲ قابل شناسایی است.

فصل پنجم یکی از بحث‌های خواندنی شلر به نام «احساس کین»^۳ است که در آن از ساختار عاطفی احساس کین و پندار قضاوت‌های ارزشی در روح جمعی جامعه، احساس کین و بشر دوستی^۴ مساوات طلبی^۵ بحث می‌کند. شلر با نتیجه موافق است که وقتی متشاه عشق تنفر از خود یا احساس کین (بیزاری) از قدرتمندان باشد عشق معنای اصل خود را از دست می‌دهد و به نوع دوستی صرف تبدیل می‌شود. نوع دوستی می‌تواند از بیزاری نیز ناشی شود. از آنجا که من ضعف خود را حقیر می‌شمارم نسبت به کسانی که قوی هستند احساس بیزاری می‌کنم زیرا آنها دارای چیزی هستند که من فاقد آن هستم و در نتیجه نسبت به افراد ضعیف احساس همدردی می‌کنم زیرا آنها در مقابل کسانی قرار دارند که مورد تنفر من هستند.

فصل ششم درباره کاپیتالیسم و اخلاق می‌باشد. در این بخش در مورد ماهیت اخلاقی تحریف شده جامعه سخن می‌راند و از ریشه‌های کاپیتالیسم بحث می‌کند و استدلال‌هایی در رد و قبول کاپیتالیسم در قرن اخیر می‌آورد.

فصل هفتم «پدیدارشناسی نهانی»^۶ نام دارد که از خواص پدیدارشناسی شلر بحث می‌کند و بخشی دیگر با عنوان نگاهی گذرا به تقلیل دیوتیزوسی در این فصل به چشم می‌خورد. شلر خود را به منطق خشک عقلانی محدود نمی‌کند برای اینکه او بر جنبه‌های عاطفی آگاهی یا دلایل نهان و پوشیده

1- immanent

2- ordo amoris

3- ressentiment

4- Humanitarianism

5- egalitarianism

6- subliminal phenomenology